

فضیلت ماه شعبان

ماه شعبان ماهی است منسوب به پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله) که خود می فرمودند: «شعبان ماه من است و رمضان ماه امت من؛ و می فرمودند خدای ببخشاید و بیامرزد او را که با پاس داشتن حق ماه، من مرا یاری کند» (1). ماه شعبان یکی از سه ماه پر فضیلتی است که هر انسان مؤمنی می تواند از آن برای نزدیک شدن به خداوند و پیامبر او یاری جوید و خود را در چشمه سار این ماه، پاک نماید و به سوی کمال رود و این سخن مولای متقیان امام علی (علیه السلام) را درباره این ماه پر فضیلت به کار بندد که فرمودند: «از آن روز که پیام پیامبر (صلی الله علیه و آله) را درباره شعبان شنیده ام هرگز روزه آن ماه را از دست نداده ام و اگر خدا بخواهد هرگز نیز آن را از دست نخواهم داد» (2).

از پیامبر گرامی اسلام نیز نقل است که آن حضرت این ماه را روزه می داشت و به ماه رمضان وصل می کرد و می فرمود: «شعبان ماه من است هر که یک روز از این ماه را روزه بدارد بهشت بر او واجب می شود» (3) و از حضرت امام صادق (علیه السلام) نیز نقل است که چون ماه شعبان فرا می رسید حضرت امام سجاد اصحاب خود را جمع می کرد و می فرمود: «ای گروه اصحاب من می دانید این چه ماهی است، این ماه شعبان است و حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) می فرمود: شعبان ماه من است پس روزه بدارید این ماه را برای محبت پیغمبر خود و تقرب به سوی پروردگار خود که از پدرم حسین (علیه السلام) شنیدم که فرمود: از پدرم امیرالمؤمنین شنیدم که هر که ماه شعبان را برای محبت پیغمبر خود تقرب به سوی خدا دوست بدارد خدا او را نزدیک گرداند به کرامت خود در روز قیامت و بهشت را بر او واجب نماید» (4).

فضیلت شب اول ماه شعبان

شب و روز اول ماه شعبان از جمله روزهای پر فضیلت این ماه است و روزه این روز دارای فضیلت و ثواب بی شماری است. از حضرت صادق (علیه السلام) روایتی است که هر که روزه بگیرد روز اول ماه شعبان را بهشت بر او واجب می شود» (5).

از حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) نیز نقل است که هر که سه روز اول این ماه را روزه بگیرد و در شب های آن دو رکعت نماز بخواند بهشت بر او واجب می شود نمازی که در هر رکعت حمد یک مرتبه و توحید یازده مرتبه خوانده شود» (6).

ثواب روزه در ماه شعبان

برای روزه این ماه پر فضیلت اجر و پاداش های بسیار زیادی ذکر شده است و در روایات و احادیث گوناگون به گرفتن روزه در این ماه سفارش های زیادی آمده است. از ابو حمزه ثمالی نقل است که امام محمد باقر (علیه السلام) فرمودند: «کسی که شعبان را روزه بگیرد این روزه برای او پاک کننده از هر لغزش خواهد بود» (7).

از امام صادق (علیه السلام) نیز نقل است که: «کسی که یک روز از ماه شعبان را روزه بگیرد حتما بهشت بر او واجب می شود و کسی که دو روز از این ماه روزه بدارد خداوند در هر روز و شب در سرای دنیا به او نگاه نماید و در بهشت نیز به این نگاه ادامه می دهد و کسی که سه روز از این ماه را روزه بگیرد هر روز خداوند را در عرش بهشتین زیارت خواهد نمود» (8). در روایت دیگری از امام صادق (علیه السلام) آمده است که فرمودند: «روزه شعبان و رمضان به خدا سوگند توبه ای از جانب خداوند است» (9).

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نیز نقل شده است که: «کسی که یک روز از ماه شعبان را روزه بدارد خداوند برای او هفتاد کار نیک می نویسد که هر کار نیکی برابر با یکسال عبادت است و کسی که دو روز از این ماه را روزه بدارد گناه هلاک کننده از او می ریزد. کسی که سه روز از این ماه را روزه بدارد هفتاد درجه از در و یاقوت در بهشت ها برای او بالا می رود برای کسی که چهار روز از این ماه را روزه بگیرد روزی او گسترده می شود و کسی که پنج روز از این ماه را روزه بگیرد نزد بندگان خدا محبوب می شود و سپس رسول خدا ثواب سی روز روزه این ماه را به ترتیب بیان کردند» (10).

از امام صادق روایت دیگری نقل است که فرمودند: «روزه شعبان و رمضان دو ماه پی در پی توبه ای از جانب خدای عزوجل است، توبه ای مقبول و پذیرفته شده».

از ایشان سؤال شده که آیا شخصی از پدران شما شعبان را روزه گرفته است و ایشان فرموده اند: «بهترین پدرانم آن را روزه گرفته است» (11). همچنین از ابوسعید مقبری نقل است که اسامه بن زید می گوید: که رسول خدا

آنقدر روزه می گرفت که می گفتند همیشه روزه خواهد گرفت و آنقدر روزه نمی گرفت که می گفتند دیگر روزه نخواهد گرفت مقبری می گوید از اسامه پرسیدم آیا دیدی که رسول خدا طوری در ماهی روزه بگیرد که در هیچ ماهی این طور روزه نگیرد گفت بله شعبان ماهی بین رجب و رمضان است که مردم از آن غافلند ماهی که در آن اعمال بندگان به سوی خدا می رود و دوست دارم در حالی عمل من بالا رود که من روزه باشم» (12).

از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) سؤال شد کدامیک از روزها برترند؟ فرمود: «شعبان. به جهت بزرگداشت رمضان» (13).

مناجات شعبانیه

مناجات معروف شعبانیه که از حضرت امیر (علیه السلام) و دیگر امامان معصوم (علیهم السلام) گزارش شده مناجاتی است بسیار ارجمند و گرانبها که در آن معارف فراوانی نهفته است به ویژه درباره آداب و آیین بندگی کردن، شیوه و شگرد با خدا رو به رو شدن و چگونه زبان به عذر و پوزش گشادن. این مناجات یکی از مهمترین و ارجمندترین اعمال این ماه است.

از دیگر مفاهیمی که در این مناجات به آن اشاره شده است درباره معنی و مفهوم دیدار خدا و قرب خداست و همچنین درباره خودشناسی و اینکه خودشناسی رمینه و زاینده خداشناسی است نکته های نغزی آمده است.

از فضایل دیگر ماه شعبان

از جمله فضایل دیگر ماه شعبان وجود مولودهای مبارک این ماه است. سوم شعبان روز میلاد حضرت امام حسین (علیه السلام) و چهارم میلاد حضرت ابوالفضل (علیه السلام) و پنجم شعبان میلاد پر برکت امام سجاد (علیه السلام).

نیمه شعبان نیز شب و روزی است که به راستی شأن و شرافت و قدر و منزلت بسیار بالایی دارد و روز میلاد حضرت امام زمان (عج) است.

نیمه این ماه پر فضیلت بنا بر روایات گوناگون یکی از شبهای قدر است که به احیای آن سفارش بسیار زیادی شده است.

از امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت است که از حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) از فضیلت شب نیمه

شعبان سؤال شد؛ ایشان فرمودند: «آن شب افضل شب هاست بعد از ليله القدر در آن شب عطا می فرماید خداوند به بندگان فضل خود را و می آمرزد ایشان را به من و کرم خویش پس سعی و کوشش کنید در تقرب جستن به سوی خدای تعالی در آن شب، پس آن شبی است که خدا قسم یاد کرده است به ذات مقدس خود که دست خالی برنگرداند سائلی را که به درگاه او آمده است» (14).

روزهای مؤمنان

ماه شعبان ماهی است که در آن بهشت را بیارایند و روزهای مؤمنان را منشعب سازند و بیفزایند و از این جهت آن را شعبان خوانند.

امام صادق (علیه السلام) فرمودند: «هر که یک روز از شعبان روزه دارد بهشت بر او واجب شود و هر که دو روز روزه دارد خدای تعالی هر روز و شبی دو بار بر او نگرد در سرای دنیا و دائم در بهشت نظرش بدو بود» (15).

پیامبر گرامی اسلام چون ماه نو از شعبان می دید در مدینه ندا می فرمود که ای اهل یثرب! من رسول خدایم به شما، بدانید که شعبان ماه من است. خدای رحمت کند آن که مرا بر ماه من یاری کند.

حضرت علی (علیه السلام) در این باره فرموده اند: «هرگز از من نگذشت روزه شعبان از آن زمان که فرموده رسول الله (صلی الله علیه و آله) را در مورد شعبان شنیدم» (16).

دعای روز سوم شعبان

سوم شعبان روز میلاد امام حسین (علیه السلام) است، در این روز خواندن این دعا ثواب بسیاری دارد: «اللهم انی اسئلك بحق المولود فی هذا الیوم...» (17)

امام صادق (علیه السلام) نیز فرمودند: «هر که در هر روز از ماه شعبان هفتاد بار بگوید استغفر الله الذی لا اله الا هو الحی القیوم و اتوب الیه» خدای تعالی او را در افق مبین بنویسد و آن شکل زمین هامون و نرم بود در پیش عرش و در جوی هاست روان و برکنار آن قدح ها به عدد ستارگان و هر روز در شعبان صد بار بر پیغمبر و آلش درود فرستد که آن فاضل ترین عمل هاست.

اما بعضی از اعمال مشترک این ماه عبارتند از:

اول: هر روز گفتن هفتاد مرتبه «استغفر الله و أسأله التوبة».

دوم: هر روز گفتن هفتاد مرتبه «استغفر الله الذي لا اله الا هو الرحمن الرحيم الحي القيوم و أتوب اليه» در بعضی از روایات الحي القيوم پیش از الرحمن الرحيم است و عمل به هر دو خوب و نیکوست و از روایات استفاده می شود که بهترین دعاها و ذکرها در این ماه استغفار است و هر که در هر روز این ماه هفتاد مرتبه استغفار کند مانند این است که در ماههای دیگر هفتاد هزار مرتبه استغفار نماید.

سوم: در این ماه دادن صدقه از ثواب بسیاری زیادی برخوردار است گرچه نصف دانه خرمایی باشد تا حق تعالی بدن صدقه دهنده را بر آتش حرام نماید.

از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که از وجود مبارک ایشان در مورد فضیلت روزه رجب سؤال کردند ایشان فرمودند چرا از شعبان غافل هستید؟ راوی عرض کرد یا بن رسول الله کسی که یک روز از شعبان را روزه بدارد چه ثوابی دارد؟ فرمود به خدا سوگند پاداش او بهشت است عرض کرد یا بن رسول الله بهترین اعمال در این ماه چیست؟ فرمود صدقه و استغفار.

هر که در این ماه صدقه دهد حق تعالی آن (صدقه) را رشد و نمو دهد همانگونه که یکی از بچه شترش را رشد دهد تا آن که در قیامت به اندازه کوه احد شده باشد به صاحبش باز گردد.

چهارم: در تمام این ماه هزار مرتبه بگویند: «لا اله الا الله و لا تعبد الا اياه المخلصين له الدين ولو كره المشركون؛ معبودی جز خدانیست و نپرسیدم جز او را در حالی که دین را برای او خالص کردیم گرچه مشرکان را خوش نیاید. این ذکر پاداش بسیاری دارد و در نامه عمل فرد عبادت هزار ساله می نویسد.»

پنجم: در هر پنجشنبه این ماه دو رکعت نماز به جا آورد در هر رکعت پس از سوره حمد صد مرتبه قل هو الله احد خوانده و بعد از سلام نماز صد مرتبه صلوات بفرستد تا حق تعالی هر حاجتی که در امر دین و دنیا دارد روا کند و نیز روزه هر پنجشنبه این ماه فضیلت بسیار دارد روایت شده که در هر پنجشنبه ماه شعبان آسمانها را زینت می کنند پس ملائکه عرض می کنند خداوندا روزه داران این روز را بیامرز و دعای آنان را اجابت فرما. در خبر نبوی آمده است که: «هر که روز دوشنبه و پنجشنبه شعبان را روزه بدارد حق تعالی بیست حاجت از حوایج دنیا و بیست حاجت از حوایج آخرت او را بر آورده می کند (18)».

ششم: در این ماه بسیار صلوات بفرستد.

هفتم: هر روز این دعای ارجمند را به هنگام ظهر خواندن: «اللهم صل على محمد و آل محمد شجرة النبوة ...» (19).

هشتم: به جای آوردن نمازها و دعاهاى ویژه اى که در کتاب اقبال آمده است.

اعمال شب نیمه شعبان

1- احیا و شب زنده داری

2- به جای آوردن چهار رکعت نماز؛ در هر رکعت یک بار حمد و صد بار توحید و پس از نماز خواندن دعای «اللهم انی الیک الفقیر....»

3- خواندن صد رکعت نماز در هر رکعت پس از حمد، ده بار سوره توحید و پس از نماز ده بار آیه الکرسی و ده بار سوره حمد و صد بار تسبیح خدا گفتن.

4- به جای آوردن سجده هایی که با دعاهاى ویژه از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) روایت شده است (20).

5- خواندن دعای اللهم حق لیلتنا و مولودها ... (21).

6- خواندن دعای کمیل

7- زیارت امام حسین (علیه السلام) با نماز و زیارتنامه ویژه اى که روایت شده است (22).

8- به جای آوردن نماز شب و خواندن دعاهاى ویژه در فاصله رکعت های آن.

9- حسابرسی در پایان شب؛ به جاست که انسان به محاسبه بنشیند و پس از آن به سجده برود و بر محمد و آل محمد صلوات بفرستد» (23).

سه روز آخر شعبان

روزه داشتن سه روز پایانی ماه شعبان برای آنکه همه ماه را روز نداشته فضیلت بسیاری دارد. شیخ صدوق از حضرت صادق (علیه السلام) روایت کرده است: «هر کس سه روز پایانی شعبان را روزه بگیرد و آن را به ماه رمضان پیوند بزند خداوند پاداش دو ماه روزه پیاپی را به او می دهد» (24).

آخرین جمعه شعبان

از کتاب عیون از عبدالسلام بن صالح هروی نقل شده که می گوید: در آخرین جمعه شعبان به دیدن امام رضا (علیه السلام) رفتم حضرت فرمودند «ابا صلت بیشتر شعبان گذشت و این آخرین جمعه آن است کوتاهی گذشته خود را جبران کن. بسیار دعا و استغفار کن و خیلی قرآن بخوان. از گناهانت توبه کن تا وقتی ماه رمضان می آید مخلص برای خدا باشی و هیچ امانتی بر گردنت نباشد مگر این که آن را رد کنی و هیچ کینه ای از مؤمنی در دلت نباشد مگر اینکه آن را از بین ببری و از هر گناهی که انجام می دهی دست برداری (25).

پینوشت ها

(1) - مراقبات فی اعمال السنه - ترجمه سید محمد راستگو - صفحه 122؛ ثواب الاعمال، ص 127؛ عقاب الاعمال.

(2) - همان.

(3) - مفاتیح الجنان: ص 256 و 257.

(4) - مفاتیح الجنان: ص 258.

(5) - مفاتیح الجنان: ص 273.

(6) - مفاتیح الجنان: ص 272.

(7) - ثواب الاعمال و عقاب الاعمال: ص 131.

(8) - ثواب الاعمال و عقاب الاعمال: ص 127.

(9) - ثواب الاعمال و عقاب الاعمال: ص 132.

(10) - ثواب الاعمال و عقاب الاعمال: ص 127.

(11) - ثواب الاعمال و عقاب الاعمال: ص 128.

(12) - ثواب الاعمال و عقاب الاعمال: ص 128.

(13) - ثواب الاعمال و عقاب الاعمال: ص 130.

(14) - مفاتيح الجنان: ص 272.

(15) - ثواب الاعمال و عقاب الاعمال: ص 127 - 132.

(16) - همان.

(17) - مفاتيح الجنان: اعمال ماه شعبان.

(18) - اقبال، سيد طاووس: اعمال ماه شعبان.

(19) - سلوك عارفان: فصل ماه شعبان.

(20) - مفاتيح الجنان.

(21) - مفاتيح الجنان.

(22) - مفاتيح الجنان.

(23) - مراقبات في اعمال السنة: ترجمه حاج ميرزا ملكي تبريزي، ص 163 - 189.

(24) - همان.

(25) - همان.